

Man skal ikke styrte en regjering uden at kunne reise en regjering (4)

Taler
Jørgen Løvland

Dato
13 mars 1908

Sted
Stortinget

Omstendigheter
Trontaledebatt

- 1 Under disse omstændigheder skal jeg ikke føre nogen større debat; det vilde være ørkesløst at forsøge - med den tidsbegrænsning, som jeg er enig med præsidenten i, er stillet - at imødegaa hele rækken af de ting, som der kunde være tale om. Jeg skal bare tale om nogle enkelte ting. Der er af flere talere her lagt saadan
- 5 hovedvegt paa valgprogrammet. Til forskjel fra enkelte talere, som i begyndelsen af debatten navnlig førte spørsmålene ud paa sager, som ikke forelaa under valgene, saa er i den senere del at debatten fra autoritativt hold valgprogrammet skudt sterkt frem. I den anledning skal jeg faa lov at minde om, at i den trontaledebatt, som blev ført i 1906, blev der af statsminister Michelsen, af mig
- 10 og flere medlemmer af regjeringen med megen styrke eftervist ved gennemgaaelse og henvisning til programposterne, at der var ingen væsensforskjel, som hindrede samvirke paa grundlag af regjeringens og af venstres program, og den betragtning blev fastslaaet af stortinget i en votering med 103 stemmer. Saa jeg tror, jeg har fuld berettigelse til at afvise den anke, at
- 15 regjeringen skulde paa nogen maade arbeide paa, paa nogen vis at indskrænke eller hindre gennemførelse af venstres program, fordi dette i alt væsentlig stemmer med regjeringens eget program; saa den anke, at programmet nødvendiggjør at nedstemme regjeringen, den paastand har ingen grund.
- 20 De sager, som har foreligget, har regjeringen loyalt, efter bedste indsigt, under samvirke med stortinget søgt at realisere, og de sager, som staar igjen, er vi naturligvis fuldt beredt til, forsaavidt vi har adgang til det, at medvirke til gennemførelsen af. Med hensyn paa nye spørsmåal, saa har man været sterkt inde paa koncessionssagen. Der tror jeg, det er rigtig, hvad jeg allerede ved
- 25 debattens begyndelse paapegte, at formaålet maa være begrænsning og regulering, men ikke udelukkelse af kapital ogsaa fra udlandet. Det er umulig,

som vi alle vel er enige om, at gaa ind paa enkeltheder; men jeg maa dog fæste mig ved en enkelthed, som blev berørt af en taler i formiddag, hr. general Bratlie, fordi hr. generalen har ret i, at det er et prinsipielt og meget vigtig spørgsmål det, han nævnte. Det er forslaget om tilbagefaldsretten, som man kalder det, om at 30 udbyggede vandkræfter med tilbehør inden en viss tid falder tilbage fra dem, som har bygget dem ud og brugt dem til staten. Det er et meget vigtig spørgsmål - det er sikkert - og et prinsipielt spørgsmål. Men jeg for min part, og jeg tror, jeg tør sige regjeringen i sin helhed, er ikke i nogen tvil om, at det er rigtig og maa og 35 bør indføres.

Det vilde kanske have været det heldigste, om den raa vandkraft hos os som i en hel del andre lande var et regale, en statseiendom; men gammel norsk ret til idag er jo den, at det er grundeieren, som har vandet. Jeg erindrer godt, at da vi havde 40 under behandling i 1887 den nu - forsaavidt den altsaa ikke er afløst at midlertidige love - gjældende vasdragslov, da var det spørgsmål oppe. Jeg kjendte mig for ung og uerfaren i stortinget til at deltage i debatten; men jeg fik andre, mere erfarne mænd til at gaa ind paa det. Der er en deklatorisk bestemmelse om, at grundeieren er eier af alt det vand, som flyder over hans grund, en 45 bestemmelse, som jeg aldrig har kunnet finde rimelig og rigtig, og den blev endog i odelstinget udvoteret, men blev optaget igjen i lagtinget, og det er gjældende norsk ret. Det grundlag maa man naturligvis respektere og bøie sig for; men for en gang for vore efterkommere - i denne forbindelse tror jeg, det er berettiget at nævne efterkommerne - at bringe forholdet tilbage til dette, at 50 vandkraften i størst mulig udstrækning bliver en samfundsherlighed, tror jeg, at tilbagefaldsretten er paakrævet, berettiget og nyttig.

Og jeg vil videre sige, at jeg tror ikke, den store industri er bange for den. Den findes og anvendes flere steder, jeg har konfereret udtrykkelig om det med 55 sagkyndige udlændinger, og de har ment, at dersom forøvrig koncessionsbetingelser og vilkaar ordnes rigtig, saa maa den store industri regne med at være forrentet og amortiseret og have givet sit udbytte i løbet af et par menneskealdre, saa at den tilbagefaldsret ikke vil hindre den industrielle udvikling; det har jeg spesielt hørt fra meget sagkyndig, autoritativt hold i 60 Tyskland. Jeg tror, at hvis man sætter sig ind i det og undersøger det, bør man ikke være bange for den ting. Jeg tror ikke, at tilbagefaldsretten, naar den anvendes paa en rimelig maade f. eks. sat til et par menneskealdre, vil hemme eller hindre vandfaldenes udbygning eller udnyttelse.

Sluttelig maa jeg igjen betone det parlamentariske ansvar og de politiske følger af at tage op mistillidsforslag og mistillidsdebat. Det har altid og ikke med mindst styrke her hos os været gjort gjældende, at det er ikke heldig at indlade sig paa den ting med de følger, at man styrter en regjering, uden at man samtidig er sig bevidst, at man kan reise en regjering. Det ansees ikke for at være sund og god politik nogensteds at drive med regjeringsstyrtning; men det ansees for at være forsvarlig, ansvarsfuld og berettiget politik, at politiske retninger og politiske mænd, som magter at overtage ansvaret for at reise en regjering, ogsaa rydder plads for sig. Det er en sund og god ærgjerrighed, naar det sker under den fulde ansvarsfølelse og med evne til ikke at forkludre de parlamentariske forhold, men bringe de saakaldte klare linjer - et udtryk, som jeg ikke synes siger stort; men lad os sige: den klare stilling.

Hos os er der desuden en særlig opfordring til at tage dette spørgsmål med fuldt ansvar og alvor. Det er, fordi vælgerne i de tre aar, stortinget sidder sammen, ingen adgang har til at gribe ind. Hvor der opstaar uklare parlamentariske forhold i andre lande, har man den løsning, som parlamentet kan søge fremkaldt, eller som regjeringen kan anvende, at man appellerer til vælgerne, naar tingene bliver uklare og ugreie i parlamentet. En begrænset opløsningsret - med vor korte valgperiode kunde der aldrig være tale om andet end en meget begrænset - det vilde være en appel, hvorigennem man kunde klare ugreie parlamentariske situationer. Det er dette middel, man har, og det er dette middel, man bruger i de fleste lande, og den saakaldte opløsningsret er derfor i sit væsen og sit princip saa langt fra en indskrænkning i parlamentets magt og folkets selvstyre, at den tvertimod er seglet sat paa parlamentarismen og paa folkestyret. Men hos os, hvor vi ikke har den, der kræver den politisk-parlamentariske aktion særlig takt og omtanke. Dersom de, som befatter sig med at ville gjøre om den parlamentariske stilling, kun benytter sig af sin indflydelse og sin aktion, hvor de kan skabe en klarere stilling, da behøves ingen opløsningsret, da kan det parlament, som sidder, klare det. Men dersom man ved sin aktion kun fremkalder uklarhed, saa at der tilslut ingen parlamentarisk stilling er, saa har man jo hos os ingen udvei, saa sidder man for valgperioden med denne uklare stilling.

Slig er netop vore forhold, vor grundlovmæssige ordning: parlamentarisme uden opløsningsret. Den paalægger stortinget særlig omhu, særlig takt og særlig hensyn til at søge at forebygge, at der skabes uløselige uklarheder, som man ikke kan komme ud af, fordi man mangler den ventil, som skulde give udgangen.

105

Dette er i korthed, hvad jeg har at sige, og jeg vil faa lov til at slutte med den bemærkning, som er meddelt paa regjeringens vegne i formiddag af statsrand Arctander, og paa grundlag af denne henvendelse med fornyet appel til stortinget om loyalt at gjøre alt mulig for at skabe en klar og sikker parlamentarisk stilling.

110

Kilde

Stortingstidende 1908, s. 872-874

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/man-skal-ikke-styrte-en-regjering-uden-at-kunne-reise-en-regjering-4>

115

120

125

130

135

140